МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра комп’ютерної математики і аналізу даних

ЗВІТ

про виконання Лабораторної роботи №5 за темою
«Ідентифікація і дослідження моделі АР(2) часового ряду»
з дисципліни «Аналіз даних і часових рядів»

Група КН-122а

Виконавець	Жарський Н.Д.
Викладач	Гардер С.Є.

Харків 2025

Мета роботи

Ознайомитися з методами автокореляційного аналізу (АКФ, PACF), оцінити та валідувати AR(2)-модель методом Юла–Уоккера, змоделювати процес та виконати короткостроковий прогноз

Теоретичні відомості

- Автокореляційна функція (АКФ) показує кореляцію між значеннями ряду на відстані (лазі) τ
- Часткова автокореляційна функція (PACF) оцінює прямий вплив попередніх значень із врахуванням проміжних лагів
- Метод Юла–Уоккера використовує рівняння на основі автокореляцій для оцінки параметрів AR(p)
- AutoReg (statsmodels) спрощує оцінку AR-моделі та побудову прогнозу

Опис даних

- Початковий ряд із 50 спостережень (колонка X1 із ts.csv), розширено до 100 точок AR(2)–генерацією з шумом
- Для моделювання використано перші 97 спостережень, останні 3 — для перевірки прогнозу

Завдання роботи

1. Обчислити та побудувати АКФ ряду (лаги 0…49), визначити кількість значущих лагів
2. Обчислити та побудувати PACF (лаги 0…19), визначити кількість значущих лагів
3. Оцінити параметри AR(2) методом Юла–Уоккера, виконати t-тест для $\hat{\rho}_1$, $\hat{\rho}_2$
4. Змоделювати AR(2)-процес за оціненими параметрами, накласти на оригінал
5. Зробити прогноз на 1–3 кроки вперед, порівняти з фактичними значеннями

Результати

1. **Автокореляція (АКФ)**

- **Графік АКФ (лаги 0–49):**

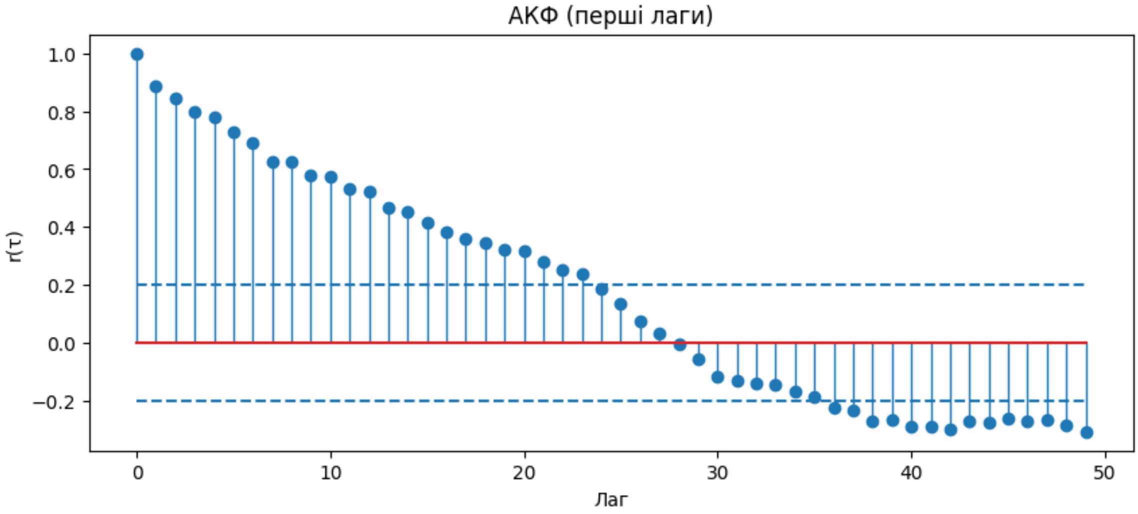

- **Кількість значущих лагів:** 38 (|r(τ)| > 1.96/√97 ≈ 0.199)
- **Поводження:** від лагу 1 (≈0.88) спостерігається повільне, майже лінійне зниження r(τ), яке не досягає нуля до лагу 28, а потім переходить у від'ємну зону. Далі автокореляція "хвилюється" навколо нуля, затухаючи до ≈–0.3 на кінцях
- **Довірчі межі** ±1.96/√97 ≈ ±0.199 (пунктир)
- Таке повільне згасання АКФ вказує на сильну й тривалу пам'ять у процесі — класична властивість слабозгасаючих AR(2) з великими коефіцієнтами. Автокореляція зберігається довго, що може ускладнювати короткострокове прогнозування, адже вплив попередніх значень залишається відчутним навіть через багато періодів

2. **Часткова автокореляція (PACF)**

- **Графік PACF (лаги 0–19):**

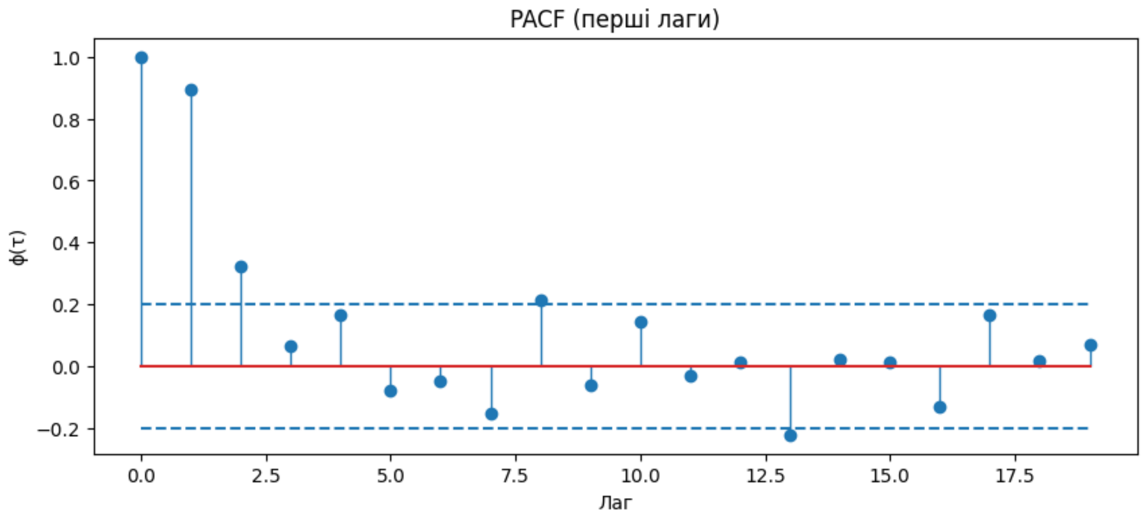

- **Кількість значущих лагів:** 5
- **Поводження:** на лагу 1 $\hat{\phi}_1 \approx 0.89$ — найбільший стрибок, на лагу 2 $\hat{\phi}_2 \approx 0.32$. Далі прямі кореляції зменшуються, але утримуються трохи вище довірчого порогу на лагах 8 (≈0.21), 10 (≈0.14) та 17 (≈0.17)
- **Довірчі межі** ті ж ±0.199
- Яскравий спад від $\hat{\phi}_1$ до $\hat{\phi}_2$ та подальше затухання підтверджує, що AR(2) є базовою моделлю, але слабкі "відлуння" на вищих лагах вказують на присутність додаткової динаміки — можливо, варто розглянути AR(p) із p>2

3. Оцінка AR(2)

- $\hat{\rho}_1 = 0.6054$ ($t = 5.331$, $p < 0.001$)
- $\hat{\rho}_2 = 0.3226$ ($t = 2.841$, $p = 0.005$)
- σ^2 шуму = 1.25075
- Ці значення добре узгоджуються з графіками: великий $\hat{\rho}_1$ забезпечує високий початковий рівень АКФ, а невеликий $\hat{\rho}_2$ — сповільнює спад кривої

4. Симуляція AR(2) vs оригінал

- **Графік порівняння:**

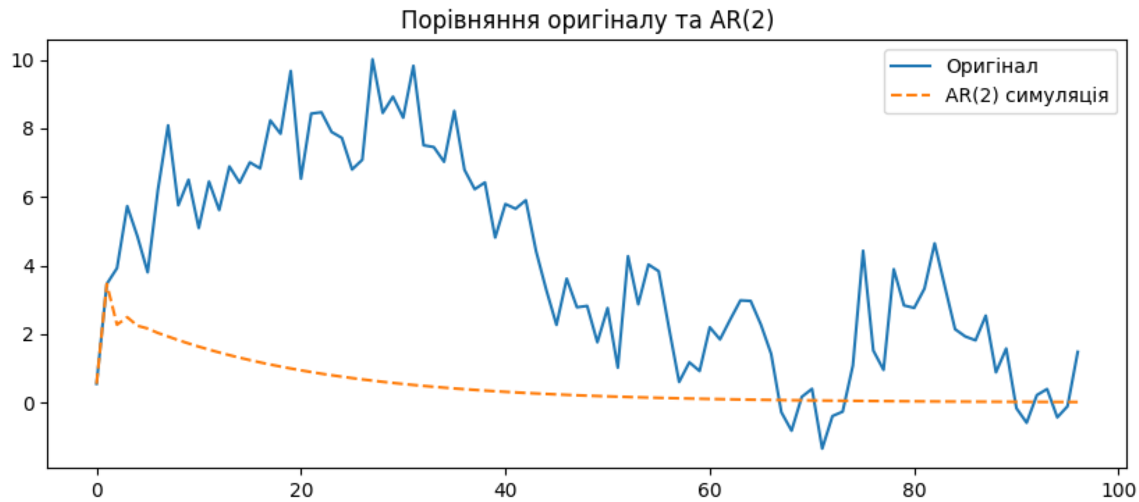

- **Спостереження:** змодельований ряд затихає експоненційно, оригінал має довгі коливання
- **Поводження симуляції:** експоненціальне згасання до нуля вже на 15–20 відлік, далі шум коливається близько нуля
- **Порівняння:** оригінал має складнішу структуру — тривалий період підйому (до ≈10), різкі коливання та зниження
- синя лінія — оригінальні 97 точок; помаранчева пунктирна — згенеровані AR(2) значення
- AR(2) передає базове затухання кореляції, але не здатен відобразити нерівномірні цикли та піки реального ряду. Це підкреслює обмеження простої AR(2)-моделі для рядів з вираженою довготривалою динамікою

5. Прогноз 1–3 кроки вперед

Крок	Прогноз	Фактичне	Помилка
1	1.1391	0.2407	–0.8984
2	1.4089	0.6042	–0.8048
3	1.4763	2.1786	+0.7023

Модель систематично недооцінює перші два кроки (висока негативна помилка) та завищує третій — це результат стабільного затухання AR(2), яке не враховує можливі сплески чи відскоки в даних

Висновки

1. **Потужна автокореляція:** розширений ряд демонструє дуже повільне згасання АКФ (до 38 значущих лагів), що є наслідком великих $\hat{\rho}$-параметрів AR(2)
2. **Структура PACF:** два основні лага (1 і 2) визначають поведінку процесу, але невеликі "відлуння" на високих лагах свідчать про складніший цикл
3. **Адекватність AR(2):** хоча обидві оцінки $\hat{\rho}$ є статистично значущими, сама модель занадто спрощена для відтворення реального ряду
4. **Прогноз:** AR(2) не забезпечує високої точності короткострокових прогнозів для цього ряду через відсутність у моделі трендів і циклів

Контрольні питання

1. Що відображає автокореляційна функція (АКФ) та як інтерпретувати довготривалу пам'ять у АКФ? АКФ показує кореляцію між значеннями ряду, віддаленими на τ кроків. Високе значення $r(\tau)$ свідчить, що спостереження на відстані τ сильно залежить від попередніх. Довготривала пам'ять проявляється в тому, що $r(\tau)$ уповільнено спадає і залишається значущим на великих лагах, що вказує на тривалу авто-кореляцію процесу

2. Чому PACF важливіша за АКФ при виборі порядку AR-моделі? PACF показує тільки прямий вплив значення на лагу τ, відсікаючи проміжні ефекти між лагами. Отже, якщо PACF різко обривається після лагу p ($|\hat{\phi}(\tau)|$ стає незначущим для $\tau>p$), це ідеальний індикатор порядку AR(p). АКФ у цьому випадку може спадати поступово й не дає чіткого "обриву"

3. Як працює метод Юла–Уоккера і чому він дає оцінки $\hat{\rho}$ без зсуву? Метод Юла–Уоккера будує систему лінійних рівнянь на основі автокореляційних коефіцієнтів $r(\tau)$ (рівняння Янґа–Якобі) і вирішує її для параметрів AR(p). Оскільки під час побудови модель вважає, що процес вже в стаціонарному стані, оцінки виходять несмещені (без зсуву) під час великих вибірок

4. Яку роль відіграє t-тест у валідації параметрів AR-моделі? Після оцінки параметрів $\hat{\rho}_1,\ldots,\hat{\rho}_p$ необхідно перевірити, чи відрізняються вони статистично від нуля. Для кожного $\hat{\rho}$ обчислюють t-статистику ($\hat{\rho}$/SE), де SE — стандартна помилка. Якщо p-значення $< \alpha$ (зазвичай 0.05), то відповідний параметр є значущим і вносить реальний внесок у модель

5. Чому проста AR(2)-модель може бути недостатньою для складних часових рядів? AR(2) описує лише дві прямі лінійні залежності (від двох попередніх кроків) і випадковий шум. У разі наявності складних циклів, сезонних коливань або довготривалої пам'яті на більших лагах знадобиться AR(p) із більшим p або більш складні моделі (ARIMA/SARIMA, експоненційне згладжування), які враховують тренди, сезонність чи інші компоненти